

Laudatio

Alecsiu Latiș (1882-1949) a făcut primii ani de școală la Târgu Lăpuș, iar gimnaziul și liceul le-a urmat la Baia Mare și Năsăud. Și-a luat bacalaureatul sau „Maturitatea” la Liceul Fundațional din Năsăud, în 2 iunie 1902.

După terminarea liceului s-a înscris la Institutul sau Seminarul Teologico - Pedagogic „Andreian” din Sibiu, înființat de către Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna, pe care l-a absolvit în anul 1905. La Sibiu, tânărul Alecsiu desfășoară o rodnică și bogată activitate culturală, participând la întocmirea „Enciclopediei Române” a lui Cornel Diaconovich, dar și la toate acțiunile de manifestare ale asociației ASTRA (*Asociația pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*).

Se căsătorește, la Cernești, în 17 iulie 1907, cu Lucreția Filip (1883 - 1931), născută în localitatea Fănațe, județul Satu Mare, fiind fiica notarului Ioan Filip și a soției acestuia, Terezia Berciu, din localitatea Săcălășeni.

În anul 1907, la 5 iulie, mitropolitul Ioan Meșianu îl hirotonește pe tânărul Alecsiu Latiș diacon, iar mai apoi preot, pe seama parohiei Stoiceni, pe care o va prelua, începând cu data de 6 iulie, instalat fiind de către protopopul de Târgu Lăpuș, Vasile Duma.

Trei ani mai târziu are loc instalarea preotului Alecsiu Latiș într-o altă parohie, de data aceasta la Plopiș, preluând noua parohie de la preotul Aureliu Greblea din Lăschia.

În toamna anului 1918, părintele Alecsiu Latiș s-a implicat activ în schimbările ce se anunțau atunci, fiind nelipsit de la toate evenimentele organizate de ASTRA precum și la cele premergătoare Marii Uniri, în zona Lăpușului. Îl întâlnim apoi, pe data de 3 noiembrie 1918, în localitatea Copalnic Mănăstur, la ședința de constituire a Consiliului Național Român, unde a ajuns să fie nominalizat ca unul dintre membrii importanți ai „Comisiei Candidatoare”.

În ciuda faptului că în perioada în care a fost preot la Plopiș s-a afirmat ca un mare susținător al luptei românilor pentru autodeterminare, „ajutând țărânamea să învețe carte”, anii petrecuți acolo au imprimat răni destul de adânci în sufletul și în conștiința părintelui Latiș. A locuit cu familia în casa părinților, într-o gospodărie modestă și care nu asigura nici pe departe condiții decente de trai. Simțind cum tinerețile și abilitățile sale se risipesc în lupta cu sărăcia, și-a căutat la oraș un loc de muncă suplimentar.

În cele din urmă părintele a decis să se stabilească la Baia Mare, imediat după Marea Unire, fiind încadrat la Direcția Minelor, ca șef de birou, familia rămânând în Făurești, așa după cum afirma: „cu gândul că pe lângă folosul ce-l voi avea prin posibilitatea de a-mi crește familia, voi avea mângâiere sufletească de a face, în Baia Mare, și o parohie ortodoxă”

Începând cu luna februarie a anului 1921, episcopul Nicolae Ivan al Vadului, Feleacului și Clujului (1921-1936), care a păstorit și în părțile Maramureșului, Lăpușului și Chioarului, a oferit răspuns unor cereri tot mai insistente ale preotului Alecsiu Latiș, din Parohia Plopiș, hotărând, în cele din urmă, înființarea Parohiei Ortodoxe Române de la Baia Mare.

A săvârșit Sfintele Slujbe în holurile Primăriei pentru ca mai târziu să primească un spațiu în actualul Magazin Central din Centrul Vechi al orașului Baia Mare, la etaj, prin grija unui evreu care deținea o prăvălie la parterul acestei case.

Până în anul 1924, când a fost numit protopop, a redactat, înaintat, argumentat și susținut sute de petiții la forurile locale și centrale pentru a primi sala de gimnastică a Gimnaziului Romano-Catolic, aflată în Strada Crișan, Nr. 1, azi peste drum de Teatrul Municipal, în vederea construirii unei biserici.

Primește această locație la momentul când aduce în Baia Mare Protopopiatul Ortodox Român al Cetății de Piatră cu sediul în Surduc-Copalnic, înființând la 1 octombrie 1924, Protopopiatul Ortodox Român din Baia Mare, instituție care nu a avut sediu propriu vreme de un secol, până de curând. După numirea sa ca protopop, părintele Alecsiu Latiș a inițiat și a desfășurat o admirabilă activitate misionară pe plan bisericesc, numărul parohiilor ortodoxe crescând de la 15 la 35 de unități.

În anul 1931, după o suferință îndelungată, Lucreția, soția sa, se mută la cele veșnice, părintele rămânând cu cei doi copii ai săi, Vasile (n.1908), ce a îmbrățișat la Cluj, cariera în Armata Română, la Cavalerie, și Gheorghe (n.1910), medic cu studii de specialitate în Italia. În același an Alecsiu Latiș a început truda de organizare a Episcopiei Ortodoxe de Maramureș, cu sediul la Sighet, fiind ales de către mitropolitul Bucovinei, Visarion Puiu, în comisia ce urma să se ocupe de reînființarea acestei vechi instituții, în calitate de consilier administrativ, demnitate obținută ca urmare a calităților sale de bun organizator și experimentat întemeietor de asociații, fundații, organisme și instituții bisericești dintre care amintim: înființări de case de ajutor reciproc pentru preoți, grupuri corale, reuniuni de femei și de tineri, constituiri de biblioteci rurale sau urbane, formații de dansuri populare, cenacluri de poezie și lectură ori întruniri pentru soluționarea disputelor dintre credincioși numite „Sfatul păcii”.

La 15 septembrie 1935, a organizat punerea pietrei de temelie a cazărzii Regimentului 7 Grăniceri din Baia Mare, trimis aici cu misiunea de a menține ordinea și de a supraveghea trecerea de la o mentalitate locală la una centrală, în condițiile în care se stabiliseră aici, din Vechiul Regat, români cu diferite specializări profesionale: avocați, medici, notari, profesori etc. Părintele Latiș a fost confesor militar pentru soldații și ofițerii acestui regiment.

La 25 octombrie 1937 va organiza sfințirea locului unei Catedrale Ortodoxe Române în orașul Baia Mare, în Piața Cetății unde va așeza o cruce pe locul ce urma să fie ridicată această construcție monumentală. Locul ales era în centrul orașului, în imediata apropiere a Turnului Ștefan. Anul fatidic 1940 a zădărnicit realizarea acestui ambițios proiect.

În august, 1940, în urma Dictatului de la Viena, episcopul Vasile Stan a fost expulzat din Sighet, fiind urmat de o parte din personalul episcopiei, la Sibiu, situație inedită și dramatică, în care prerogativele administrativ-bisericești au fost trecute protopopului Alecsiu Latiș, devenind astfel vicar și locțiitor de episcop. Prins la Sighet ca un răufăcător, părintele Latiș este bătut și arestat, pentru o închipuită silnicie a armatelor române în retragere, și trimis în lanțuri la Baia Mare unde a fost dus de doi jandarmi și escortat prin oraș, la gară, apoi la Legiunea de Jandarmi, unde un grup de 15 soldați îl loveau cu ghionturi, palme și pumni. La 13 septembrie, din nou este escortat de doi polițiști, de-a lungul pieței mari, în zi de târg. În ziua de 17 septembrie este dus la Satu Mare, din nou legat în lanțuri, de unde a fost eliberat numai în ziua de 21 octombrie, cu condiția ca, în termen de 15 zile, să părăsească țara. Având la el un geamantan și 1000 de lei, este aruncat peste granița vremelnică a acelor zile, ajungând la Turda și mai târziu la Sibiu, în refugiu, până în anul 1946, lăsând în urma sa tot ce realizase în acei ani plini de reale provocări.

S-au făcut trei încercări de pensionare forțată asupra lui în 1941, 1945 și 1948, prin zelul autorităților, dar și a unor colegi care invocau faptul că ei au rămas să lupte pe baricade de parcă plecarea în refugiu ar fi fost o alegere.

Sub povara celor 67 de ani grei, de zbucium, neazuri, umiliri, văduvie, închisoare, refugiu, război și pensionări forțate, părintele Latiș a trecut la cele veșnice, la 17 februarie 1949, dormindu-și somnul de veci în cimitirul catedralei vechi, „Adormirea Maicii Domnului”, de pe strada Vasile Lucaciu, din orașul Baia Mare. S-a stins nemângâiat de umbra și privescerea unei catedrale ortodoxe la Baia Mare, dar care se va înălța, un secol mai târziu, prin monumentală construcție, aflată azi sub paza și ocrotirea Sfintei Treimi.

Singurele distincții care i-au adus recunoaștere și i-au mângâiat sufletul au fost: *Răspлата muncii pentru biserică*, C.I. nr. brevet: 2585, din 1 august 1930, *Vulturul României în grad de cavalier*, brevet nr. 1313, din 9 mai 1935 și *Protopop stavrofor*, brevet nr. 1707, din 1939, având patru gradații în preoție.

În anul 1926 a fost consilier local la Baia Mare, când, împreună cu Teofil Dragoș, avocat, patron de presă, prefect și director al Băncii „Aurora”, a pus bazele publicației „Baia Mare”, unde fiul său, medicul Andrei-Gheorghe Latiș a fost redactor-șef. Din punct de vedere politic a fost afiliat Partidului Național Liberal, devenind din anul 1931 senator. În perioada 1935 -1936, a fost viceprimar al aceluiași oraș, Baia Mare. A fost, totodată, membru în Consiliul Băncii „Aurora” al orașului Baia Mare, în „Consiliul Casinoului Intelectualilor” și cenzor la Tipografia „Dacia”.

Plecând în refugiu a lăsat în urma sa jurnale, notițe, predici și schițe de cuvântări ocazionale la praznice și sărbători naționale, pierdute pe vecie. Desele percheziții din anii dictatului, apoi cele din zilele războiului și, în cele din urmă, din perioada comunistă, au distrus și au făcut pierdute cugetările care ar fi putut constitui azi opera sa culturală. Acestea ar fi putut configura o radiografie fidelă a vremurilor interbelice, cu tot ce însemna viața socială, religioasă, culturală și politică a orașelor Baia Mare și Sighetu Marmăției. În timpul vieții sale a fost un model vrednic de urmat, anvergura sa morală și intelectuală, credința și lupta neobosită pentru limbă, credință, neam și biserică constituind o imagine emblematică pentru generațiile de mai târziu.

Meritul covârșitor și copleșitor al acestui părinte este că a reușit să facă la Baia Mare și la Sighet (inclusiv la Sibiu, din relatările preoților refugiați, pe care i-a îndemnat să fie tari în credință) două lucruri fundamentale pentru biserică, fie că ne gândim la ea, ca la o instituție de drept divino-uman, fie că ne gândim la ea, ca la o „corabie a mântuirii”: administrație și misiune; mărturisire și apostolat; jertfă și slujire necondiționată. Orice s-ar spune, orice s-ar crede și oricât s-ar scrie despre părintele Alecsiu Latiș, el rămâne, *de iure și de facto*, „omul-drapel”, „omul-instituție”, deschizătorul de drumuri, ctitorul, întemcietorul, ostenitorul și jertfitorul, cu toată ființa sa, pentru ortodoxia maramureșeană de după Marea Unire din anul 1918, desfășurând o rodnică și bogată activitate pe plan social, politic, pastoral, administrativ și cultural - bisericesc. A fost nu doar omul epocii sale ci mai mult decât atât: un vizionar și un luptător neobosit pentru credință, limbă, neam și țară, ca dovadă având azi la Baia Mare, tot ce și-a dorit pe când era în viață: mii de credincoși, zeci de parohii, opt protopopiate, o episcopie și o catedrală pe măsura viselor sale.

Să fie pomenirea lui din neam în neam și din generație în generație!

Pr. Nichy Joril
11.02.2025